

варіювати комунікативними засобами в процесі комунікації відповідно до мовного етикету; володіють ефективними стратегіями виходу з конфліктних ситуацій; не вдаються до конфліктно-деструктивних дій під час й при завершенні спілкування.

Отже, основними критеріями сформованості культури професійного спілкування у майбутніх офіцерів-прикордонників є особистісний, змістовний та діяльнісний. Визначення рівнів сформованості цієї культури у курсантів НАДПСУ допомагає проаналізувати характеристики, які необхідні в майбутньому офіцерам-прикордонникам при переході на наступний, вищий рівень професійного зростання в процесі фахової діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берестенко О. Г. Культура професійного спілкування: навч.-метод. посібник. – Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2013. – 298 с.
2. Бичок А. В. Формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців міжнародного бізнесу і менеджменту дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / А. В. Бичок. – Тернопіль, 2010. – 218 с.
3. Лівенцова В. А. Формування культури професійного спілкування у майбутніх менеджерів невиробничої сфери: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / В. А. Лівенцова. – Тернопіль, 2002. – 20 с.
4. Словник іншомовних слів / уклад. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. – К.: Наук. думка, 2002. – 680 с.
5. Урсол О. В. Формування культури професійного спілкування у майбутніх соціальних працівників засобами інтерактивних методів навчання: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / О. В. Урсол. – К., 2012. – 200 с.
6. Чернишенко О. О. Формування культури ділового спілкування майбутніх фахівців фармакологічних спеціальностей: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / О. О. Чернишенко. – Кропивницький, 2017. – 277 с.
7. Яременко В. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. / В. Яременко, О. Сліпушко. – К.: Аконт, 2007. – Т. 2. – 926 с.

REFERENCES

1. Berestenko O. H. Kultura profesiinoho spilkuvannia, Luhansk [Culture of professional communication]. Vyd-vo DZ «LNU imeni Tarasa Shevchenka», 2013, 300 p.
2. Bychok A. V. Formuvannia kultury profesiinoho spilkuvannia maibutnikh fakhivtsiv mizhnarodnoho biznesu i menedzhmentu [The Formation of the Culture of Professional Communication among Future Specialists of International Business and Management.]. dys... kand. ped. nauk, Ternopil, 2010, 218 p.
3. Liventsova V. A. Formuvannia kultury profesiinoho spilkuvannia u maibutnikh menedzheriv nevyrobnychoi sfery [Formation of professional communicative culture at the future managers of non-productive sphere]. avtoref. dys. na zdobuttia stupenia kand. ped. nauk, Ternopil, 2002, 20 p.
4. Slovyk inshomovnykh sliv [Dictionary of foreign words]. ukklad. S. M. Morozov, L. M. Shkaraputa, K.: Nauk. dumka, 2002, 680 p.
5. Ursol O. V. Formuvannia kultury profesiinoho spilkuvannia u maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv zasobamy interaktyvnykh metodiv navchannia [Forming of culture of professional intercourse for future social workers by the interactive methods of studies.]. dys. kand. ped. nauk, K, 2012, 200 p.
6. Chernyshenko O. O. Formuvannia kultury dilovoho spilkuvannia maibutnikh fakhivtsiv farmakolohichnykh spetsialnostei [Forming business communication culture of future pharmacologists]. dys.... kand. ped. nauk, Kropyvnytskyi, 2017, 277 p.
7. Iaremenko V. Novyi tлумачnyi slovyk ukrainskoi movy [A new explanatory dictionary of the Ukrainian language]. V. Yaremenko, O. Slipushko, K., Akonit, 2007, Vol. 2, 926 p.

Стаття надійшла в редакцію 03.03.2017 р.

УДК 355.23 (477)

DOI: 10:25128/2415-3605.17.3.16

ОЛЕГ БОЙКО

olegboyko69@gmail.com

кандидат педагогічних наук, доцент,

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного
м. Львів, вул. Героїв Майдану, 32

СУТНІСТЬ ПОВЕДІНКОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ВІЙСЬКОВОГО ЛІДЕРА У ПРОФЕСІЙНИХ СТАНДАРТАХ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ У ВВНЗ

На основі сучасних наукових джерел і досвіду підготовки військових фахівців під час збройної російської агресії розкрито сутність поведінкових компетенцій майбутнього офіцера Збройних Сил України як суб'єкта професійної підготовки військового лідера у ВВНЗ в аспекті компетентнісного підходу. Доведено, що в нормативні документи щодо професійних стандартів підготовки військових фахівців закладені суперечності компетентнісного підходу. Показано, що без врахування сутності поведінкових компетенцій, які повинні сформуватися в курсантів (слухачів) у навчально-виховному процесі ВВНЗ буде неможливим розвивати їх лідерську компетентність в подальшій службі на посадах офіцерів. Обґрунтовано, що компетентний у лідерстві офіцер використовує в своїй діяльності всі класи задач і службові функції комплексно і системно, не виокремлює якусь одну, наприклад, управлінську або адміністративну. Значним недоліком існуючих підходів у військовій освіті України щодо підготовки військових фахівців як військових лідерів є те, що лідерство майбутнього офіцера (сержанта) сприймається як науково-педагогічними працівниками ВВНЗ, так і власне курсантами (слухачами) тільки в аспекті управлінської або організаційної функції. Як результат аналізу, ідентифікується набір базових компетенцій (знаннєвих, вправних, поведінкових), які й слугують орієнтирами для побудови змісту програм професійної підготовки офіцерських кадрів як військових лідерів. Визначено, що обґрунтування та ідентифікація саме поведінкових компетенцій військових лідерів – ключове завдання компетентнісно орієнтованого підходу для забезпечення професійної освіти військових фахівців у ВВНЗ.

Ключові слова: компетенція, компетентність, компетентнісний підхід, військовий фахівець, військовий лідер, професійний стандарт підготовки.

ОЛЕГ БОЙКО

olegboyko69@gmail.com

кандидат педагогічних наук, доцент,

Национальная академия сухопутных войск имени гетмана П. Сагайдачного

г. Львов, ул. Героев Майдана, 32

СУЩНОСТЬ ПОВЕДЕНЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ ВОЕННОГО ЛИДЕРА В ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ СТАНДАРТАХ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ОФИЦЕРОВ В ВВУЗ

На основе современных научных источников и опыта подготовки военных специалистов во время вооруженной российской агрессии раскрыта сущность поведенческих компетенций будущего офицера Вооруженных Сил Украины как субъекта профессиональной подготовки военного лидера в ВВУЗ в аспекте компетентностного подхода. Доказано, что в нормативные документы по профессиональным стандартам подготовки военных специалистов заложены противоречия компетентностного подхода. Показано, что без учета сущности поведенческих компетенций, которые должны сформироваться у курсантов (слушателей) в учебно-воспитательном процессе ВВУЗа будет невозможным развивать их лидерскую компетентность в дальнейшей службе на должностях офицеров. Обосновано, что компетентный в лидерстве офицер использует в своей деятельности все классы задач и служебные функции комплексно и системно, а не выделяет какую-то одну, например, управленческую или административную. Значительным недостатком существующих подходов в военном образовании Украины по подготовке военных специалистов как военных лидеров является то, что лидерство будущего офицера (сержанта) рассматривается как научно-педагогическими работниками ВВУЗа, так и собственно курсантами (слушателями) только в аспекте управленческой или организационной функции. В результате анализа, идентифицируется набор базовых компетенций (основанных на знаниях, умениях и поведении), которые и служат ориентирами для построения содержания программ профессиональной подготовки офицерских кадров как военных лидеров. Определено, что обоснование и идентификация именно поведенческих компетенций военных лидеров – ключевая задача компетентно ориентированного подхода для обеспечения профессионального образования военных специалистов в ВВУЗах.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, компетентностной подход, военный специалист, военный лидер, профессиональный стандарт подготовки.

THE ESSENCE OF THE BEHAVIORAL COMPETENCIES OF THE MILITARY LEADER IN THE PROFESSIONAL STANDARDS FOR TRAINING THE FUTURE OFFICERS IN THE HIGHER MILITARY ACADEMIES

Based on modern scientific sources and experience, training of military specialists during the armed Russian aggression, there has been revealed the essence of behavioral competencies the future officer of the Armed Forces of Ukraine who is the subject of professional training of a military leader in a higher military educational institution. There has been analyzed the conceptual and categorical apparatus which is used during the development of normative documents for training the military specialists in higher military educational institutions of the Ministry of Defense of Ukraine and military training units of higher educational institutions of Ukraine. It has been proved that the normative documents on professional standards for training the military specialists impose contradictions of competence approach. It has been revealed that without taking into account the essence of behavioral competencies, which should be formed in cadets (listeners) in the educational process it will be impossible to develop their leadership competency when they serve as officers. It has been determined that the justification and identification of the behavioral competencies of servicemen as leaders is the main goal of a competency oriented approach to ensure the vocational training of military specialists in higher military educational institutions. The definition and description of the basic concepts of competence-oriented approach in military education allows us to proceed to the description of the mechanism of its use for the training of future officers as military leaders. It has been substantiated that the officer competent in leadership uses all classes of tasks and service functions in a complex and systematic way. The significant disadvantage of existing approaches in military education of Ukraine regarding training the military specialists as military leaders is that the scientific and pedagogical staff of the military academies as well as cadets perceive the leadership of the officer (sergeant) only in terms of managerial or organizational functions. As a result of the analysis, there has been identified a set of basic competencies (cognitive, behavioral) that serve as guidelines for building the content of professional training programs for officers as military leaders.

Keywords: *competency, competence, competent approach, military specialists, servicemen as leaders, professional standards for the training.*

Досвід участі Збройних Сил України в бойових діях проти російської агресії повинний обумовлювати динамічні зміни у професійній підготовці військових фахівців, зокрема у ВВНЗ. Однак, оновити і впровадити зміст, методики та технології навчання майбутніх офіцерів з урахуванням отриманого бойового досвіду можливо тільки за умови їх наукового обґрунтування.

Одним з наукових підходів, що, на нашу думку, дозволить вирішити це протиріччя в системі професійної підготовки майбутніх офіцерів у ВВНЗ є компетентнісний.

У педагогічній науці досліджуються різні аспекти компетентнісного підходу в освіті: розуміння поняття «професійна компетентність» як складного багатовимірного феномена, визначення основних видів професійної компетентності (О. І. Грязнов, О. В. Діденко, М. І. Нещадим, В. В. Ягупов та ін.) тощо.

Ці дослідження, безумовно, зробили свій внесок у розвиток військової освіти в Україні. Але в той же час практично відсутні праці, у яких досліджуються проблеми теоретичних і методичних основ формування лідерських компетенцій військових фахівців у ВВНЗ.

Метою статті є визначення сутності поведінкових компетенцій майбутнього офіцера Збройних Сил України як суб'єкта професійної підготовки військового лідера у ВВНЗ в аспекті компетентнісного підходу.

У нашому дослідженні поставлено таке наукове завдання: проаналізувати понятійно-категоріальний апарат компетентнісного підходу в методичних рекомендаціях з розроблення нормативних документів військової освіти в Україні і на його основі розкрити сутність поведінкових компетенцій майбутнього офіцера як військового лідера, що формуються у ВВНЗ.

В. В. Ягупов зазначає, що попри таку широку палітру досліджень із проблеми компетентності та компетентнісного підходу в освіті, нині в педагогічній теорії і практиці має

місце неоднозначне розуміння їх змісту та смислового поля. Прикладом цього є такі думки науковців:

- компетентнісний підхід ототожнюється з оволодінням особою комплексом компетенцій;
- компетентнісний підхід передбачає наявність комплексу вмінь особи розв'язувати певні проблеми;
- компетентність – це здатність особи до виконання практичних завдань на виробництві та ін. [8, с. 53].

Отже, ми спостерігаємо не завжди влучні змістовні та смислові кореляції між поняттями «компетентність», «компетентності», «компетенція» і «компетентнісний підхід в освіті». Також має місце ототожнення понять «компетентність» і «компетенція» в компетентнісному підході в педагогічній науці.

Звичайно, коли провідні фахівці в сфері компетентнісного підходу в освіті вільно використовують ці поняття, то у переважній більшості науковців і суб'єктів освітнього процесу також виникають різні їх змістовні та смислові розуміння і сприйняття [8, с. 46].

Ми погоджуємося з думкою С. А. Калашнікової, що запровадження в освіту компетентнісно орієнтованого підходу – один із дієвих шляхів її реформування та вдосконалення якості. Застосування компетентнісного підходу при розробленні та реалізації програм професійної підготовки управлінців та лідерів розглядається як дієвий шлях підвищення її ефективності [2, с. 83].

Вона наголошує, що на перехресті наукових дискусій сьогодні перебувають як проблема вироблення узгодженої позиції щодо розуміння базових понять компетентнісного підходу (серед яких – компетенція, компетентність), так і сам алгоритм застосування зазначеного підходу на практиці: «Нові запити сучасного суспільства щодо результативності освітніх систем спричиняють рух до формування змісту освіти на компетентнісній основі, що, відповідно, обумовлює потребу розробити технології оцінювання рівня компетентностей та компетенцій» [3, с. 26].

У нашому дослідженні ми використовуємо аналіз, який провела С. А. Калашнікова щодо основних понять компетентнісного підходу у навчанні.

Поняття «компетентність» (англ. – *competence*) є давнішим за поняття «компетенція» (англ. – *competency*) щодо їх застосування у системі освіти, зокрема у сфері професійної підготовки фахівців. Обидва слова походять від латинського «*compe*», що означає «відповідаю», «підходжу». Відповідно, латинське слово «*competens*» означає «здібний», «той, що відповідає вимогам». Звернення ж до словників, за свідченням В.І. Лугового, дає такі результати: «Компетентність – авторитетність, досвідченість. Компетентний – кваліфікований. Компетенція – 1) якість; 2) коло повноважень» [4, с. 10].

Українські вчені В. В. Ягупов і В. І. Свистун пропонують таке визначення поняття «компетентність»: «Компетентність – це підготовленість (теоретична, практична, особистісна, психологічна тощо) до здійснення певної професійної діяльності та наявність професійно важливих якостей фахівця, які сприяють цій діяльності» [7, с. 6].

Важливим для теоретичного аналізу та практичного застосування є розуміння взаємозалежності між поняттями «компетентність» і «компетенція», яка є такою: «Компетентність є результатом набуття компетенцій» [3, с. 20].

На нашу думку, компетенції – це складові компетентності, які, зокрема, визначаються так – це ключові властивості особистості, які важливі для ефективного виконання функцій діяльності на відповідній позиції та які можуть бути виміряні шляхом спостереження її поведінки. У нашому випадку – прояву лідерської поведінки офіцера у різних ситуаціях професійної діяльності. Тобто, лідерська компетенція обумовлює (спонукає, проявляє) поведінку військового лідера.

Отже, саме компетенція може визначати поведінку фахівця, зокрема й військового в певних професійних (навчальних, службових, бойових) ситуаціях. Однак, це не зведення поведінки тільки до сукупності рухових реакцій у відповідь на дію зовнішніх стимулів. Ігнорування суспільної природи людини і наявності у неї свідомості не дали змоги біхевіористам розкрити природу і особливості людської поведінки. Вона не є простою автоматичною реакцією на діючий стимул, а регулюється її свідомістю на основі оцінювання ситуації і суспільно встановлених норм [5, с. 254–255].

За Міжнародною Стандартною Класифікацією Професій (ISCO – 88: International Standard Classification of Occupations / ILO, Geneva) компетенція – включає *знання й розуміння* (теоретичне знання академічної області, здатність знати й розуміти), *знання як діяти* (практичне й оперативне застосування знань до конкретних ситуацій), *знання як бути* (цінності як невід’ємна частина способу сприйняття й життя з іншими в соціальному контексті). Предметна область, в якій індивід добре обізнаний і в якій він проявляє готовність до виконання діяльності.

Акцентуємо увагу на тому, що компетенції – це особисті характеристики людини, що визначають її поведінку та впливають на рівень виконання певної (у т.ч. професійної) діяльності. Отже, компетентність є результатом набуття компетенцій, а компетенції – складовими компетентності. Разом з тим, поняття «компетенція» не використовується в методичних документах щодо організації військової освіти в Україні [6]. На нашу думку, з науково-педагогічної точки зору це є необґрунтованим і некоректним.

У джерелі [6, с. 4], спираючись на методологію TUNING [1] надається таке визначення: компетентність – це динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти.

Зауважимо, що в [1, с. 8] ми спостерігаємо ототожнення і плутанину у визначеннях понять «компетенції» і «компетентності», що може бути обумовлено як некоректністю перекладу першоджерела на українську мову, так і недостатній обізнаності його авторів: «Компетенції (курсив – Авт.) являють собою динамічне поєднання знань, розуміння, навичок, умінь та здатностей. Розвиток *компетентностей* (курсив – Авт.) є метою навчальних програм. Компетентності формуються в різних навчальних дисциплінах і оцінюються на різних етапах».

Автори Методичних рекомендацій визначають компетентність військового фахівця як і «інтегральний показник якості його підготовки, що характеризується ступенем здатності і готовності до постійного самовдосконалення, застосування сформованих знань, умінь, навичок, особистих якостей і ціннісних орієнтацій при виконанні службових (бойових) функцій у військах (силах) в умовах мирного та воєнного часу на посаді за призначенням. Компетентність військового фахівця з вищою військовою освітою складається з системи окремих компетентностей» [6, с. 9].

Зазначається, що при формуванні компетентностей, основою є інтегральна компетентність відповідного кваліфікаційного рівня Національної рамки класифікацій. Також розкривається поділ компетентностей на дві групи: загальні і фахові (предметні, спеціальні) компетентності. Ми вбачаємо методологічні суперечності і підміну понятійно-категоріального апарату, що закладені в професійні стандарти вищої військової освіти України.

Зауважимо, що ми дотримуємося такої логіки в категоріальних підходах: «кластер компетенцій» (компетентність, що містить 2–5 компетенцій) – «компетенція» – «поведінкові індикатори» (3–6 для кожної компетенції). Поведінкові індикатори визначаються нами як найменші одиниці, що застосовуються для спостереження за компетенціями. Оцінка компетенцій базується на визначенні індикаторів, що свідчать про наявність або відсутність відповідної поведінкової компетенції та її рівень.

Для ілюстрації кореляційного зв’язку між основними поняттями компетентісно орієнтованого підходу ми використовуємо таку асоціацію: поведінкові індикатори аналогічні «атомам»; компетенції аналогічні «елементам», описаним за допомогою кількох поведінкових індикаторів; кластери компетенцій відповідають так званим «макромолекулам». Йдучи від меншого до більшого, отримуємо такий ланцюжок компетентісно орієнтованого підходу: індикатор – індикатори – компетенція – компетенції – компетентність – компетентності.

У багатьох наукових джерелах, присвячених компетентісно орієнтованому підходу, значна увага приділяється ідентифікації існуючих компетентностей (множина від «компетентність») та їх типам.

Отже, явища, які визначаються поняттями «компетентність», «компетенція» і «компетентісний підхід в освіті», не можуть існувати окремо, самі по собі, оскільки кожне з цих понять є смисловим продовженням іншого: компетенція як наукове явище – компетентність як інтегральна якість, яка характеризує підготовленість конкретного фахівця до

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

розв'язання певних компетенцій – компетентний підхід як реалізація цієї інтегральної професійно важливої якості у практичній діяльності конкретного військового фахівця, зокрема й лідерської [7].

Зорієнтуємося тепер щодо основних видів наявних компетенцій військового лідера. Ми визначаємо п'ять типів компетенцій:

1. Мотиви. Те, про що людина думає або чого бажає; що викликає дію. Мотиви націлюють та направляють поведінку на певні дії.

2. Психофізіологічні особливості (або властивості). Психічні і фізичні характеристики та відповідні реакції на ситуації або інформацію.

3. «Я-концепція». Установки, цінності або образ «Я-людини».

4. Уміння. Здатність виконувати визначене фізичне і розумове завдання.

5. Знання. Інформація, якою володіє людина у певних змістових сферах.

Зазначимо, що запропоновані типи компетенцій чітко корелюються з відомою моделлю компетентності Ж. М. Леклерка та чотириступеневою моделлю розвитку компетентності фахівця (рис. 1) [2, с. 92].

Отже, відповідно до визначених рівнів ідентифікуються три основні види компетенцій:

- знаннєві (*knowledge* (англ.) – у формі наявних знань);
- вправні (*skills* (англ.) – у формі наявних вмінь (навичок);
- поведінкові (*motives, features, values, traits, attitudes* (англ.) – у формі наявних мотивів, психофізіологічних якостей, цінностей, установок.

Знаннєві та вправні (вміннєві) компетенції є поверховими характеристиками людини та є видимими, у той час як поведінкові (мотиви, психофізіологічні якості та «Я-концепція») є прихованими, глибшими, оскільки розташовані у самій серцевині особистості.

Ідентифікація саме поведінкових компетенцій – ключове завдання компетентісно орієнтованого підходу для забезпечення професійної освіти і розвитку персоналу організації, зокрема й військової. Саме тому важливим є дотримання при визначенні компетенцій певних вимог до них. Зокрема, компетенції повинні:

- бути пов'язані зі стратегічними цілями військової організації на всіх рівнях військового управління;
- покривати весь поведінковий репертуар, необхідний для рішення ключових службових, навчальних, бойових тощо завдань;
- вирізняти високу та низьку якість виконання посадових (функціональних) обов'язків;
- мати чіткі та ясні визначення (єдину термінологію і розуміння процесів і процедур);
- бути вимірними кількісно (за часовими, кількісними показниками);
- бути незалежними одна від одної;
- відображати мову і корпоративну культуру Збройних Сил України.

Динаміка	Мотивація	Розвивальна функція військового лідера – БУТИ	Поведінкові компетенції військового лідера – МОТИВИ, РИСИ, ЦІННОСТІ, УСТАНОВКИ
Стратегія	Адаптація	Творча функція військового лідера – ВОЛОДІТИ	Вправні компетенції військового лідера – НАВИЧКИ (автоматизовані вміння)
Демультіплікація	Основні вміння	Діяльнісна функція військового лідера – ВМІТИ	Вправні компетенції військового лідера – ВМІННЯ
Спеціалізація	Знання	Інформаційна функція військового лідера – ЗНАТИ	Знаннєві компетенції військового лідера – ЗНАННЯ

Рис. 1. Рівні компетенцій військового лідера.

Ми погоджуємося з думкою С.А. Калашнікової [2, с. 93], що важливо підкреслити факт – при запровадженні компетентісно орієнтованого підходу відбулося не просто визнання та виведення на один рівень зі знаннями і вміннями поведінкових компетенцій особистості, а саме визнання поведінкових компетенцій як визначальних для забезпечення ефективного використання набутих знань і вмінь.

Цей факт ще раз підводить нас до важливості комплексного підходу в освіті військового фахівця, визнання первинності особистості майбутнього офіцера щодо всіх складових навчально-виховного процесу ВВНЗ, визнання і розуміння військової освіти як основи

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

життєтворчості особистості військового фахівця, забезпечення її ефективної життєдіяльності і лідерства. Успішність життєдіяльності визначається поведінкою особистості. Саме тому мінімальною одиницею компетентнісного підходу є поведінкові індикатори [2, с. 94].

Поведінкові індикатори – це показники, що дають змогу встановити рівень компетенції, що оцінюється. Ідентифікація поведінкових компетенцій та їх індикаторів – досить новий напрям діяльності у військовій освіті порівняно з досвідом оцінювання знанневих і вправних компетенцій (вмінь) військових фахівців. Тому вважаємо за необхідне зупинитися на цьому аспекті дещо детальніше.

Для прикладу наведемо кілька визначень деяких актуальних для військового лідера поведінкових компетенцій, наприклад:

1. Творчість – процес продукування нових образів.
2. Широта мислення – передбачає цілеспрямованість і пошук оптимального варіанта.
3. Самостійність – передбачає самостійну постановку проблеми та її рішення.

Як вже зазначалося, оцінка поведінкових компетенцій базується на визначенні індикаторів, що свідчать про наявність або відсутність компетенції й її рівень. Табл. 2 містить приклад поведінкових індикаторів, зокрема для компетенції «організованість».

Визначення та опис базових понять компетентнісно орієнтованого підходу у військовій освіті дає змогу перейти до опису механізму його застосування для професійної підготовки майбутніх офіцерів як військових лідерів.

Наголошуємо, що компетентний у лідерстві офіцер використовує в своїй діяльності всі класи задач і службові функції комплексно і системно, не виокремлює якусь одну, наприклад, управлінську або адміністративну. На нашу думку, значним недоліком існуючих підходів у військовій освіті України щодо підготовки військових фахівців як військових лідерів є те, що лідерство майбутнього офіцера (сержанта) сприймається як науково-педагогічними працівниками ВВНЗ, так і власне курсантами (слухачами) тільки в аспекті управлінської або організаційної функції.

У ракурсі компетентнісно орієнтованого підходу ці функції аналізуються в аспекті їх ефективного виконання і для цього ідентифікуються базові компетенції, які є підґрунтям ефективності виконання визначених задач діяльності і професійних (службових) функцій.

Як результат аналізу, ідентифікується набір базових компетенцій (знанневих, вправних, поведінкових), які й слугують орієнтирами для побудови змісту програм професійної підготовки офіцерських кадрів як військових лідерів.

Таблиця 2

Функціонально-компетентнісний підхід

Задача діяльності	Функція	Знаннева компетенція	Вправна компетенція	Поведінкова компетенція
Задача 1	Функція 1.1	ЗК1.1	ВК1.1	ПК1.1
	Функція 1.2	ЗК1.2	ВК1.2	ПК1.2
	Функція 1.3	ЗК1.3	ВК1.3	ПК1.3
	...	...	...	...
Задача 2	Функція 2.1	ЗК2.1	ВК2.1	ПК2.1
	Функція 2.2	ЗК2.2	ВК2.2	ПК2.2
	Функція 2.3	ЗК2.3	ВК2.3	ПК2.3
	...	...	...	...

Кінцевим пунктом застосування такого функціонально-компетентнісного аналізу є так званий профіль посади. Такий профіль використовується як інструмент під час відбору кандидатів на посаду, орієнтир для оцінки наявних компетенцій та основа розроблення програм професійного розвитку офіцерів, зокрема як військових лідерів.

Запровадження компетентнісного підходу в систему військової освіти веде до зміни самої процедури розроблення та формату побудови змісту освітніх програм: «Трансформація змісту освіти відповідно до компетентнісного підходу, насамперед, визначається принципово іншими принципами його відбору і структурування, спрямованими на кінцевий результат освітнього процесу – набуття компетенцій» [3, с. 66–67].

Перспективами подальшого розвитку у даному напрямку можуть бути: вирішення проблем актуалізації суб'єктного потенціалу курсантів (слухачів), обґрунтування змісту методики її формування у процесі професійної підготовки, визначення психолого-педагогічних

умов ефективного застосування методики формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів у навчально-виховному процесі ВВНЗ тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вступне слово до проекту «Тьюнінг – гармонізація освітніх структур у Європі». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unideusto.org/tuningeu/images/stories/documents/General_Brochure_Ukrainian_version.pdf.
2. Калашнікова С. А. Освітня парадигма професіоналізації управління на засадах лідерства [Текст]: Монографія / С. А. Калашнікова. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2010. – 379 с.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / з заг. ред. О. Овчарука. – К.: К.І.С., 2004. – 112 с.
4. Луговий В. І. Компетентності та компетенції: поняттєво-термінологічний дискурс / В. І. Луговий // Вища освіта України.– № 3 (додаток 1). – Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології». – К.: Гнозис, 2009. – С. 8–14.
5. Психологічна енциклопедія / Автор-упоряд. О. М. Степанов. – К.: Академвидав, 2006. – 424 с.
6. Толлок І. В. Методичні рекомендації з розроблення нормативних документів підготовки військових фахівців у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України / І. В. Толлок, В. В. Мартинюк, О. І. Судніков та ін. – К.: МО України, 2016. – 164 с.
7. Ягупов В.В. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти / В. В. Ягупов, В. І. Свистун // Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія». – 2007. – Т. 71: Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – С. 3–8.
8. Ягупов В. В. Провідні методологічні характеристики основних видів компетентності майбутніх фахівців, що формуються в системі професійно-технічної освіти / В. В. Ягупов. // Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки і перспективи: зб. наук. праць. – К.: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, 2012. – Вип. 2. – С. 45–59.

REFERENCES

1. Vstupne slovo do proektu «Tuning – harmonizatsiia osvithnih struktur v Evropi» [Welcome to the Project «Tuning – Harmonization of Educational Structures in Europe»]. Available at: http://www.unideusto.org/tuningeu/images/stories/documents/General_Brochure_Ukrainian_version.pdf
2. Kalashnikova S. A. Osvitnia paradihma profesionalizatsii upravlinnia na zasadakh liderstva [Educational paradigm of management professionalism on the basis of leadership], Kyiv, Universitet B. Hrinchenka, 2010. 379 p.
3. Kompetentnisnyi pidkhid v suchasniy osviti: svitovy dosvid ta ukraïnski perspektyvy [Competency approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives], Ovcharuk O.V., Kyiv, K.I.S., 2004. 12 p.
4. Luhovyi V. I. Kompetentnosti ta kompetentsii: ponniattievo-terminolohichniy dyskurs [Competence and competence: conceptual and terminological discourse]. V. I. Luhovyi // Vyscha osvita Ukrainy, 2009, vol. 3 (dodatok 1), pp. 8–14.
5. Psykholohicheskaia entsiklopediia [Psychological Encyclopedia], Stepanov O. M., Kyiv, «Akademvydav», 2006, – 424 p.
6. Tolok I. V. Metodichni rekomendatsii z rozroblennia normativnykh dokumentiv pidhotovky viiskovykh fakhivtsiv u vyshchyykh viiskovykh zakladakh Ministerstva oborony Ukrainy ta viiskovykh pidrozdilakh navchalnykh zakladiv Ukrainy [Methodical recommendations on the development of normative documents for the training of military specialists in higher military educational institutions of the Ministry of Defense of Ukraine and military training units of higher educational institutions of Ukraine], Kyiv, Ministerstvo oborony Ukrainy, 2016, 164 p.
7. Yahupov V.V., Svistun V.I. Kompetentnisnyi pidkhid do pidhotovky fakhivtsiv y systemi vyschoi osvity [Competent Approach to the Training of Specialists in the System of Higher Education]. Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Kyievo-Mohylyanska academia», 2007, t. 71, Pedahohichni, psykholohichni nauky ta sotsialna robota, pp. 3–8.
8. Yahupov V. V. Providni metodolohichni Kharakterystyky osnovnykh vydiv kompetentnosti maibutnykh fakhivtsiv, scho formuiutsia v systemi profesiino-tekhnichnoi osvity [Leading Methodological Characteristics of the Main Types of Competence of Future Specialists, which are Formed in the System of Vocational Education]. Modernizatsiia profesiinoi osvity i navchannia: problemy, poshuky i perspektivy, 2012, vol. 2, pp. 45–59.

Стаття надійшла в редакцію 29.08.2017 р.